

УДК 342.9-057.36

Смирнова Е. Г., здобувач ХНУВС

Переконання як засіб забезпечення органами внутрішніх справ економічної безпеки: поняття та форми

У статті надано визначення переконання як засобу забезпечення органами внутрішніх справ економічної безпеки. При характеристиці конкретних форм переконання автор приділяє безпосередню увагу недолікам правових засад їх реалізації та пропонує шляхи їх вирішення.

Ключові слова: органи внутрішніх справ, забезпечення економічної безпеки, переконання.

В статье приведено определение убеждения как средства обеспечения органами внутренних дел экономической безопасности. При характеристике конкретных форм убеждения автор уделяет непосредственное внимание недостаткам правовых основ их реализации и предлагает пути их решения.

Ключевые слова: органы внутренних дел, обеспечение экономической безопасности, убеждение.

In the article it is given the determination of persuasion as to the backer-up by police of economic security. At description of concrete forms of persuasion the author takes his attention the lacks of law of it's realization and offers the ways of decision.

Key words: police, ensure economic security, persuasion.

Постановка проблеми. Сьогодні економічна безпека як будь-яка інша складова національної безпеки забезпечується не тільки належним правовим регулюванням відповідних правовідносин і дотриманням загальнообов'язкових правил у цій сфері, але і комплексом засобів, які сприяють підвищенню творчої активності учасників правовідносин, засновані на їх прагненні до позитивних результатів своєї праці, реалізації суспільних і особистих інтересів. Так, серед основних напрямків державної політики з питань національної безпеки Законом України «Про основи національної безпеки України» [1] першим названо саме прогнозування, своєчасне виявлення, попередження і нейтралізація зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці.

Природно, що діяльність, яка здійснюється правомірно і добросовісно, має отримувати державну підтримку і охорону. В адміністративно-правовій літературі засоби такої підтримки, одержали назву «переконання» [2, с. 49].

Стан дослідження. Загальним питання забезпечення економічної безпеки правоохоронним органам присвятили свої праці В. Т. Білоус, А. П. Гель, М. В. Григорчук, І. В. Кременовська, В. А. Ліпкан, Р. А. Мамочка, М. І. Мельник, В. В. Молдован, Р. К. Падалко, В. В. Писаренко, В. Н. Тісунова та ін.

Наукову цінність для сучасного розуміння сутності та форм переконання мають наукові дослідження таких провідних вчених-адміністративістів як В. Б. Аверьянов, Б. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, С. В. Ківалов, Ю. М. Козлов, В. К. Колпаков, О. П. Корень, О. В. Кузьменко, О. Є. Лунев, Д. М. Овсянко, В. П. Петков та ін. Разом з тим варто зазначити, що хоча перелічені автори і порушували дане питання, проте у контексті реалізації переконання як засобу забезпечення економічної безпеки у діяльності органів внутрішніх справ (ОВС) майже не знайшло свого висвітлення у літературі.

Отже, **мета** даної статті полягає у визначенні поняття та встановленні основних форм реалізації переконання як засобу забезпечення органами внутрішніх справ економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Загалом суть переконання полягає у впливі на свідомість та поведінку людей з метою формування у них правильних переконань,

розуміння необхідності добровільно і сумлінно виконувати вимоги закону та інших правових норм, а зміст становить комплекс різноманітних конкретних заходів і засобів такого впливу [3, с. 4]

Традиційно до основних форм переконання, які застосовуються в державному управлінні відносять: організацію державних і громадських заходів, спрямованих на розв'язання конкретних завдань (облік, контроль, прийняття необхідних документів, проведення семінарів, зборів тощо); виховання (економічне, правове, моральне та ін.), особистий приклад; роз'яснення завдань державного управління (усне чи через засоби масової інформації); інструктаж осіб підпорядкованого апарату й громадськості з питань найдієвішого виконання поставлених завдань; заохочення; критика роботи й поведінки окремих осіб [4, с. 185]. Ідентичні форми переконання як засобу забезпечення економічної безпеки виділяє С. І. Лекрь [5, с. 275].

В свою чергу визначення конкретних форм переконання щодо забезпечення економічної безпеки, що застосовуються у діяльності ОВС, потребує дослідження правових основ реалізації першого. Крім того необхідно мати на увазі, що переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ здійснює велике число суб'єктів. Ці суб'єкти мають різний статус в системі ОВС і здійснюють свою діяльність властивими їм засобами. Тому процес їхньої діяльності має потребу у визначеному упорядкуванні, тобто у правовому регулюванні.

Правове регулювання переконання реалізується, по-перше, законами, що відносяться до різних галузей права, по-друге, іншими нормативними актами, зокрема відомчими (наказами, інструкціями, директивами МВС України)

Враховуючи основні теоретичні доробки визначення видів та змісту форм переконання та враховуючи чинні положення нормативно-правових актів, що регламентують діяльність ОВС, до основних форм переконання як засобу забезпечення ОВС економічної безпеки необхідно віднести наступні.

1. Організація заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань (облік, контроль, прийняття необхідних документів, проведення семінарів, зборів, виставок та презентацій тощо).

Правові засади реалізації зазначеної форми переконання як засобу забезпечення ОВС економічної безпеки передбачені Положеннями про Департамент Державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) МВС України; про управління (відділ) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС та про відділ, (сектор) ДСБЕЗ міськрайлінорганів, що затверджені наказом МВС України «Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України» від 3 вересня 2012 р. № 769 [6].

Так, до функцій Департаменту ДСБЕЗ МВС України віднесено: аналіз стану економічної злочинності, чинників, що її обумовлюють, прогноз криміногенної ситуації; розроблення та внесення пропозицій керівництву Міністерства щодо організації діяльності підрозділів ДСБЕЗ (п. 3.1 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України); організація підготовки проектів нормативно-правових актів з питань боротьби зі злочинністю у сфері економіки; скасування застарілих актів; ведення систематизованого обліку нормативно-правових актів МВС України з питань діяльності ДСБЕЗ (п. 3.10 Положення про Департамент ДСБЕЗ) та ін.

Крім того начальник Департаменту ДСБЕЗ наділений правом організувати проведення навчальних семінарів, наукових конференцій, «круглих столів» з питань

протидії злочинності у сфері економіки (п.п. 5.3.10 п. 5.3 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України).

В свою чергу напрямки діяльності управлінь (відділів) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС, що безпосередньо пов'язані з організацією заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань як форми переконання віднесено: вивчення, аналіз та оцінка оперативної обстановки з попередження та викриття кримінальних правопорушень у сфері економіки на територіях; участь у проведенні заходів з попередження порушень у сфері інтелектуальної власності (п. 3.1 ,3.16 Положення про управління (відділ) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС) та ін.

2. Заохочення. Заходи заохочення, що відображають позитивну оцінку державою правомірної поведінки громадян, необхідно визнати дієвим засобом переконання щодо забезпечення економічної безпеки. Виходячи з того, що протиправна діяльність громадян засуджується державою шляхом застосування до винних осіб заходів покарання, цілком природно вважати, що правомірна поведінка громадян у сфері економічної безпеки має супроводжуватися певною позитивною реакцією з боку держави. Однак, на сьогодні справи йдуть дещо інакше.

Особи, які правомірно діють у сфері економіки це громадяни щодо яких немає даних, що вони вчиняли чи готуються до вчинення правопорушень у сфері економіки, тобто дотримуються вимог нормативно-правових актів і прав інших громадян у цій сфері. Оскільки в ОВС ведеться облік тільки осіб, що порушують ці вимоги (п. 3.10 Положення про відділ, (сектор) ДСБЕЗ міськрайлінорганів), то всіх інших громадян апріорі можна було б вважати законослухняними.

Позитивна оцінка правомірної поведінки громадян у сфері економіки могла б виражатися в застосуванні до цих осіб заходів заохочення морального, а в деяких випадках – і матеріального характеру. Відповідне право надано працівникам ОВС згідно п. 29 ст. 11 Закону «Про міліцію», а саме: міліція для виконання покладених на неї обов'язків має право матеріально і морально заохочувати громадян, які подають допомогу в охороні правопорядку та боротьбі із злочинністю.

Загалом заохочення може виступати у різних формах та бути моральним (подяка, грамота); матеріальним (премія, коштовний подарунок); статусним (змінює правовий статус громадянина, наприклад, присвоєння почесного звання «Заслужений юрист України»); змішаним (часто одна міра містить моральне, матеріальне й статусне заохочення) [5, с. 276].

На підставі викладеного вважаємо, що ОВС задля забезпечення економічної безпеки можуть застосовувати заходи заохочення до таких категорій законослухняних громадян: громадян, які взяли результативну участь у розшуку та затриманні осіб, що підозрюються у вчиненні злочинів у сфері економіки; громадян, які брали активну участь в роботі з пропаганди доцільності дотримання положень нормативно-правових актів, що встановлюють правила поведінки у сфері економіки; працівників ЗМІ – за найбільш повне і об'єктивне висвітлення діяльності ОВС щодо забезпечення економічної безпеки; громадян – за сприяння працівникам ОВС у попередженні і припиненні протиправних діянь в сфері економіки.

3 Виховання (економічне, правове, моральне та ін.). Згідно п. 6 ст. 10 Закону України «Про міліцію» працівники міліції не те, що можуть, а навіть зобов'язані брати участь у правовому вихованні населення. Разом з тим застосування виховання як форми реалізації переконання на нормативному відомчому рівні, що стосується діяльності конкретних

підрозділів міліції, передбачено лише у діяльності дільничних інспекторів міліції. Так, згідно п.п. 16.3 п. 16 Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України, що закріплено наказом МВС України № 550 від 11 листопада 2010 р. [7] до завдань інспекторів (старших інспекторів) по роботі з населенням та громадськими формуваннями віднесено проведення право роз'яснювальної та правовиховної роботи.

Що стосується підрозділів ОВС, на які безпосередньо покладено обов'язки щодо забезпечення економічної безпеки, то загалом вони також можуть приймати участь у проведенні правового виховання, хоча прямо нормативно-правовими актами, що регламентують їх діяльність, це не передбачено. Натомість у постанові Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю» № 510 від 5 липня 1993 р., яка наразі втратила чинність, було передбачено необхідність постійного проведення серед населення роботи щодо роз'яснення законодавства з питань відповідальності за вчинення правопорушень у галузі економіки (п. 10 ст. 4). На нашу думку, така позиція нормотворця виглядала цілком виправданою, адже проведення лекцій та бесід на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від їх форм власності, де відповідно можуть бути скоєні ті чи інші правопорушення у сфері економіки, є нормою для будь-якого правоохоронного органу. Очевидною є складність сучасного законодавства, що вимагає систематичного роз'яснення його положень, які регулюють суспільні відносини у сфері економічної діяльності.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за доцільне розділ 3 Положень про Департамент ДСБЕЗ МВС України, про управління (відділ) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС та про відділ (сектор) ДСБЕЗ міськрайлінорганів доповнити пунктом наступного змісту: «Проведення серед населення, в тому числі на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від їх форми власності, роботи щодо роз'яснення законодавства з питань відповідальності за вчинення правопорушень у галузі економіки».

4. Особистий приклад працівників, їх інструктаж з питань найбільш дієвого виконання поставлених завдань. Для розуміння змісту даної форми переконання можна привести зміст наступних функцій Департаменту ДСБЕЗ МВС України: надання підрозділам ДСБЕЗ практичної допомоги в організації роботи з попередження і виявлення кримінальних правопорушень, у вирішенні інших службових завдань; ужиття заходів із забезпечення відбору, розстановки і виховання працівників Департаменту ДСБЕЗ, створення резерву кадрів для висування кандидатами на посади, організації їх професійної підготовки та підвищення кваліфікації (п. 3.5, 3.26 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України). Аналогічним щодо останньої функції є зміст п. 3.13 Положення про відділ (сектор) ДСБЕЗ міськрайліноргану, тобто керівники підрозділів ДСБЕЗ нижчого рівня також уповноважені реалізовувати зазначену форму переконання як засобу забезпечення економічної безпеки.

5. Профілактика правопорушень у сфері економіки. Для обґрунтування власної позиції щодо існування такої форми реалізації переконання як засобу забезпечення ОВС економічної безпеки приведемо наступні положення правових актів, що регламентують діяльність підрозділів ОВС. Так, п. 2 ст. 10 Закону України «Про міліцію» на міліцію покладено обов'язок запобігати правопорушенням, вживаючи передбачені чинним законодавством профілактичні заходи.

Положенням про Департамент ДСБЕЗ МВС України передбачені наступні основні функції Департаменту ДСБЕЗ МВС України: організація і координація роботи ДСБЕЗ та підрозділів ДСБЕЗ з попередження злочинів у сфері економіки, у тому числі з

протидії злочинам в органах державної влади, проти власності, у сфері інтелектуальної власності; організація розроблення та реалізації програм, комплексних і цільових оперативно-профілактичних операцій, а також інших заходів, спрямованих на активізацію протидії злочинності на визначених пріоритетних напрямках (п. 3.1, 3.8 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України) тощо.

На управління (відділи) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС покладено завдання відносно безпосереднього вжиття організаційних і практичних заходів щодо попередження злочинів у сфері економіки, у тому числі на визначених пріоритетних напрямках ро-боти служби, та тих, що суттєво впливають на криміногенну, соціально-економічну ситуацію в регіоні (п. 2.2 Положення про УДСБЕЗ). Згідно п. 3.2 Положення про відділ (сектор) ДСБЕЗ міськрайліноргану підрозділи ДСБЕЗ міськрайлінорганів також безпосередньо вживають заходів з попередження злочинів у сфері економіки, у тому числі фактів хабарництва, протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів, у сфері інтелектуальної власності, зловживаннями у сфері земельних відносин, при використанні державного майна.

6. Поширення та популяризація передового досвіду боротьби з правопорушеннями у сфері економіки.

Необхідно відзначити, що В. В. Писаренко, який з 2009 по 2013 роки обіймав посаду начальника Управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю донецької обласної міліції, зазначає, що ДСБЕЗ МВС України реалізує метод переконання, в основному саме у формах поширення передового досвіду та профілактики правопорушень у галузі економіки [8, с. 121]. Такі висновки практика та вченого ґрунтуються також на правових засадах діяльності ОВС. Так, наказом МВС України від 3 вересня 2012 р. № 769 до основних функцій підрозділів ДСБЕЗ системи МВС України, а саме: 1) департаменту ДСБЕЗ віднесено: узагальнення позитивного досвіду у сфері протидії економічній злочинності, розроблення методичних рекомендацій і посібників; співпраця з правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними правоохоронними організаціями, підготовка матеріалів до засідань колегії МВС України і держав-учасниць СНД, а також до міжнародних зустрічей, конференцій з питань, що належать до компетенції служби (п. 3.6, 3.24 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України) та ін.; 2) управління (відділу) ГУМВС, УМВС віднесено: підготовка інформаційно-аналітичних документів, оглядів, методичних рекомендацій, узагальнення і поширення позитивного досвіду роботи, упровадження в практичну діяльність наукових розробок та новітніх методик виявлення злочинів (п. 3.6 Положення про управління (відділ) ГУМВС, УМВС) та ін.; 3) Сектору (відділу) ДСБЕЗ міськрайлінорганів віднесено вивчення та впровадження в практичну діяльність позитивного досвіду організації оперативно-розшукової роботи, новітніх методів і методик викриття злочинів (п. 3.12 Положення про відділ (сектор) міськрайлінорганів).

7. Постійне інформування населення про стан правопорядку і боротьби з правопорушеннями у сфері економіки. Відповідно до змісту окресленої форми реалізації переконання як засобу забезпечення економічної безпеки Департамент ДСБЕЗ МВС України згідно з вимогами п. 3.27 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України співпрацює із ЗМІ з питань інформування громадськості про діяльність ДСБЕЗ шляхом проведення прес-конференцій, брифінгів, інтернет-конференцій, прямих телефонних ліній, розміщення статей, інтерв'ю, коментарів, підготовки теле- і радіопередач, вивчення інформаційно-презентаційної продукції.

Маємо відзначити, що окреслений нами підхід МВС України щодо застосування даної форми переконання, на нашу думку, не є обґрунтовано повним. Ми маємо на увазі, що у період чинності постанови КМУ » № 510 від 5 липня 1993 р. було прямо закріплено положення згідно якого ДСБЕЗ відповідно до покладених на неї завдань висвітлює у ЗМІ стан економічної злочинності. Тож, вважаємо за доцільне відобразити аналогічне за змістом положення у наказі МВС України від 3 вересня 2012 р. № 769 з похибкою на те, що доречним уявляється вести мову загалом про «правопорушення».

Окремо маємо зазначити, що з прийняттям наказу МВС України від 3 вересня 2012 р. № 769 сфера діяльності різних підрозділів ДСБЕЗ було розділено та закріплено окремими положеннями, загалом підтримуючи такої підхід нормотворця не можемо погодитися з тим, що лише Департамент ДСБЕЗ МВС України має співпрацювати із ЗМІ з питань інформування громадськості про діяльність ДСБЕЗ та стан правопорядку і боротьби з правопорушеннями у сфері економіки. На нашу, думку відповідне завдання має бути також покладено на управління (відділи) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС. Тож, пропонуємо розділ 3 Положення про управління (відділ) ДСБЕЗ ГУМВС, УМВС та п. 3.27 Положення про Департамент ДСБЕЗ МВС України доповнити та викласти у наступній редакції відповідно: «Співпраця із засобами масової інформації з питань інформування громадськості про діяльність ДСБЕЗ, стан правопорядку і боротьби з правопорушеннями у сфері економіки шляхом проведення прес-конференцій, брифінгів, інтернет-конференцій, прямих телефонних ліній, розміщення статей, інтерв'ю, коментарів, підготовки теле- і радіопередач, виготовлення та розповсюдження інформаційно-презентаційної продукції».

8. Критика роботи і поведінки окремих осіб. Застосування даної форми переконання як засобу забезпечення ОВС економічної безпеки також може знайти свій публічний прояв у співпраці підрозділів ОВС із ЗМІ про що мова йшла вище. Крім того відповідно до положень п. 18 ст. 11 Закону «Про міліцію» міліція уповноважена з метою профілактичного впливу повідомляти державним органам, громадським об'єднанням, трудовим колективам і громадськості за місцем проживання особи про факти вчинення нею адміністративного правопорушення.

Висновки. Підсумовуючи викладене, під переконанням як засобом забезпечення органами внутрішніх справ економічної безпеки необхідно розуміти систему заходів організаційного, виховного і заохочувального характеру, спрямованих на формування у суб'єктів економічних відносин звички добровільно виконувати вимоги правових норм, що діють у цій сфері.

Виходячи з основних досліджень переконання та його форм, нами були охарактеризовані конкретні форми переконання як засобу забезпечення ОВС економічної безпеки. В свою чергу внесення запропонованих нами вище доповнень до відомчих нормативних актів створить правові підстави для належної реалізації виховання як форми переконання, що застосовується ОВС з метою забезпечення економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Салманова О. Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Салманова Олена Юріївна. – Х, 2002. – 232 с.
3. Битяк Ю.П. Переконання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність : конспекти лекцій / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, А. Т. Комзюк. – Х. : Укр. юрид. академія, 1994. – 44 с.

4. Адміністративне право: [підручник] / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. — Х. : Право, 2010. — 624 с.

5. Лекарь С. І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави: [монографія] / С. І. Лекарь. — Х. : Золота миля, 2013. — 478 с.

6. Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю : наказ МВС України від 03.09.2012 № 769 // Офіційний вісник України. — 2012. — № 73. — ст. 71.

7. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 11.11.2010 № 550 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 95. — Ст. 120.

8. Писаренко В.В. адміністративно-правові засади діяльності державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Писаренко В'ячеслав Вікторович. — Х., 2012. — 199 с.

УДК 342.42.157

Соколенко О. Л., завідувач кафедри адміністративного та кримінального права ДНУ ім. Олеса Гончара, д.ю.н., доцент

Напрямки правоохоронної діяльності та її вплив на реалізацію прав громадян

Наукова стаття присвячена дослідженню напрямків правоохоронної діяльності та реалізації захисту прав громадян у діяльності правоохоронних органів України.

Ключові слова: права громадян, адміністративно-правовий захист, об'єкт захисту.

Научная статья посвящена исследованию направлений правоохранительной деятельности и реализации защиты прав граждан в деятельности правоохранительных органов Украины.

Ключевые слова: права граждан, административно-правовая защита, объект защиты.

The scientific article is devoted the necessity of administrativno-pravovogo mechanism of defence of rights for citizens for activity of law enforcement authorities of Ukraine.

Keywords: rights for citizens, administrativno-pravoviy defence, object of defence.

Актуальність теми. Як відомо, відповідно до ст. 1 Конституції Україна визначається в якості демократичної соціальної правової держави. Серед іншого, реалізація зазначених положень передбачає не лише проголошення й визнання (ст. 3 Основного Закону [1]) прав, свобод та інтересів людини і громадянина найвищою соціальною цінністю, але й державне гарантування та забезпечення їхньої реальності. Саме ця вихідна засада має як покладатись в основу організації, так і визначати зміст і спрямованість діяльності держави, її органів і посадових осіб. Вказане передбачає формування різнонаправленої багатоаспектної системи державної діяльності та створених з цією метою її інститутів щодо забезпечення інтересів людини, суспільства та держави в економічній, політичній, соціальній, духовно-культурній та інших сферах суспільних відносин. При цьому, окрему увагу необхідно звернути саме на правоохоронну діяльність, що має наскрізне значення й міжгалузевий характер, спрямовуючись на охорону й захист абсолютно усіх прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Метою даної статті є визначення напрямків правоохоронної діяльності та